

Málslig ómegd:

Stílbrot at tosa »so øgiliga føroyskt« á einum diskoteki

Føroyingar margháttligir í altjóða sambandi?

Í tí nýggju og sera spennandi frágreiðingini um føroyskt mál og stöðu tess í HF- og studentaskúlanum (Sosiálurín 17. mai), verða nógvir ertandi spurningar settir lesaranum, miðandi imóti at vekja hann og fáa hann at hugsa sjálvur um tey syndarligu málsligu viðurskiptini í føroysku studentaskúlanum »100 ár eftir jólahundin og 50 ár eftir at hin vanæriliga gerin 7 varð sett úr gildi,« sum tikið verður til li frágreiðingini.

Longu nú er greitt, at henda sráseting av stöðuni og tilráðing um ábøtur, er eitt eindomi í føroyskari mentanar- og skúlasøgu. Ongantið fyrr hava skeivleikarnir fingið so avgjorda og miðvísa viðgerð. Í hesi og næstu grein fær nevndin aftur orðið, tí ein vanligur blað-samandrættur av hesi frágreiðing hevði verið rættiliga fátæksligur í mun til tann málburð, har verður nýttur.

Nevndin, ið varð sett av landsskúlastjóranum í september 1988, víðger m.a. málsligan samleika og sigur í hesum sambandi, at ein greining av stöðuni hjá føroyskum í Føroyum hevði greiðliga avdúkað, at tað eru nógvar sterkar kreftir, sum ávirka og tilevna hugburð og áskoðan hjá fólki flest mótvegis føroyskum. Nevndin heldur fram:

»Føroyskt mál innan handil og ídnað til dømis stendur seg ikki væl, føroyskt lýsingarmál stendur seg ikki í kappingini við onnur »framkominn« mál — sigst. Í sjónvarps-skermunum um alt landið standa danskir tekstir á amerikanskum filmum, tí samfelagið hevur ikki ráð at seta týðarar — sigst.

Búskaparligar grundgevingar, ið stuðla undir ta líkasælu, ið landsins hægstu stovnar vísa mótvegis hesum máli, skapa undarligar rangmyndir av føroyskum í okkum. Tað kundi tiskil verið gongd leið at gjørt greitt, hvørjum rangmyndum av føroyskum vit ganga við, og hví tær eru komnar í. Kundi hent, at orsøkin til, at tað so ofta er tungt at fáast við føroyskt, er, at fólk hava hesar rangmyndir í sær sum grundarlag.

Sjálvt gundarlagið undir teirri málstöðu, vit eru í, er, at føroyskt er við undirlutan í Føroyum. Tað hevur í hesum samanhangi ikki so stóran týdning, at vit einans eru 40.000 fólk, ið duga hetta mál, men hedur, at tað, vit skulu kappast við, ræður yvir teimum virknastu amboðunum til at tilevna og avgera núverandi

stöðu. Hugsað verður sjálvsagt um sjónvarp og víkublað, bókur og lýsingar. Aftrat øllum teimum vanligu identifikatiónskeldunum, ið finnast í nevndu miðlum, so er vanligari og vanligari at siggja føroyingar avmyndaðar sum margháttligar í altjóða sambandi (hugsað verður t.d. um faldaran hjá sparikassanum um DK-kortið) og óbeinleiðis teirra mál sum líka so fjákt og óhóskiligt?

Úrslitið av hesum er, at fyri mongum verður føroyskt undarligt, ein gomul leivd, ið ikki hóskar betur inn í samtíðina enn kollurin saman við tí ljósa klæðninginum. Uttan rættiliga at geva tí gætur ganga ivaleyst fleiri við rangmyndum av føroyskum, og tí er neyðugt at gera hesar rangmyndir greiðar, tá talað verður um føroyskt.

Rangmyndir — okkurt hissini dømi

»Rangmyndir hava ymisk snið, og summar teirra tykjast ivaleyst bæði fittar og vælmeintar: Føroyskt er so vakurt í yrkingum, men dugir ikki til handil og skrivstovu.

Neyðugt er at avdúka, at tað, sum í veruleikanum liggur í einum slíkum setningi, er, at føroyskt í roynd og veru hoyrir heima á eini forngipa-goymslu. Tað kann ikki nýtast í vanligum virkandi stovnum í gerandisdegnum, í nútíðini, men innan serøki, ið onkur serlingur tekst við. Teldur og tøkni t.d. eru gerandisdagur hjá flestum fólki — har kann málið ikki nýtast. Hinvegin er neyðugt at gera greitt, hví føroyskt ikki verður nýtt nóg nógv innan handil og skrivstovu, nevnliga tí at lærubøkurnar á handils-skúlanum ikki eru føroyskar, handbókur og forrit til teldurarnar — alt er á útlendskum.

Annað avbrigið av ranghugsanum um føroyskt er t.d.: Á flestum økjum eru eingi fræðiorð.

Vit hava í veruleikanum givið skarvin yvir, tá vit siga slíkt, og so er sannleikin ein annar. Vit hava fingið okkum tann óvana at taka uppáttur donsk fræðiorð í hálfføroyskum sniði við tí úrsliti, at fólk halda, at einki samsvarandi er á føroyskum — og hvør skuldi verið førur fyri at gjørt slíkt á føroyskum? Nei, henda fatan er ikki røtt — innan telduviðgerð, skrivstovu, post-

flutning, málfrøði, steddfrøði, jarðfrøði og onnur øki eru fræðiorð gjørd, sum dansktvandar akademikarar, grannskoðarar og handilsfólk ikki kenna, ikki duga og sostatt heldur ikki nýta. Hesi eru fólkini, sum stórliga mynda pallin og leggja málið niður í fólk.

Sjónvarpið og Svabo

»Sjónvarpið, lýsingarnar, lærubøkurnar vilja altíð ávirka og tilevna málið. Tað, sum fólk flest meina við hetta hugtak, er einans tað, at málstovnar undir landinum ikki skulu blanda seg upp í málmenningina. Hinvegin eru somu menniskju ikki imóti, at t.d. Sjónvarp Føroya við sínum barnasendingum ávirkar, stýrir og tilevna málið eftir teirra høvdi. Er tað skilvíst?

Gott úrslit av einum arbeiði er ofta grundað á góðan framferðarhátt. Til tess at velja besta háttin mugu vit hava hollan kunnleika um stöðu og kringumstøður. Vit mugu tiskil greina stöðuna her og nú. Tað er her og nú, vit skulu koma við okkara grundgevingum og leggja

okkara orku í. Fólk, ið fáast við føroyskt, hava altíð havt so lætt við at tikið aðra tíð sum dømi, havt aðra tíð sum evni. Tosað verður um tær framúr góðu lýsingarnar, Svabo ger av síni samtíð, frá teimum tungu tøkum Hammershaimb tók, hvussu gleggliga Rask greinaði okkara málskipan. Alt gott um tað — men nær verður farið undir at greina okkara samtíð, okkar mál? Greina vit eins væl okkara stöðu, og Svabo greinaði sína, so hevði staðið betur til.

»Føroyskt er fátækt mál«

Í frágreiðing síni sigur nevndin, at tað eru serliga tveir bólkur, sum bera hetta oftast fram:

1) Tey, ið kenna málsliga ómegd, tí tey virka innan øki, ið eru nýggj í Føroyum, og sum hava fingið kunnleika til hesi virkisøki um fremmant mál. Hesin bólkur kann tó saktans bjargast við at áleggja útbúgvingarstovnunum at gera og nýta føroyskt tilfar og soleiðis skapa føroyskan málburð á hesum økjum.

2) Hin bólkurin eru tey,

sum gjøgnum serliga útskornan málburð, vilja sleppa at vísa, at tey duga annað og meira enn føroyskt — vanligi við teirri grundgeving, at tey ikki »fáa sagt tað á føroyskum.« Slíkir bólkur finnast innan øll smá mál, og har er ivaleyst einki at gera.

»Tú kanst ikki ver »nin« á føroyskum.« Tað er stílbrot at tosa »so øgiliga føroyskt« á einum diskoteki t.d.

Tað ljóðar so sjálvsháttarligt, men látur er ivaleyst eitt sera virkið amboð í arbeiðinum móti føroyskum. Vit fáa við at gera gjøldur burtúr grundfest hugsanina um føroyskt sum »okkurt undarligt«, og betri vápn kunnu tey iki hava, ið hava ilt av føroyskum. Hver hevur ikki hoyrt hina: Hvussu eitru súkkulupumpa á føroyskum? Óhugsandi er ikki, at fatanin av føroyskum sum eitt heimfæðisligt mál festir seg í gjeðnum skemt.

»Men málið má sleppa at útvikla seg fritt,« siga nóg, ið hava ilt av føroyskari málreinskan.

Hetta ljóðar lokkandi. Tað er bara tað, at slíkt

